

Bogdan Szmulik

"Religia i Kościół Rzymskokatolicki w polskiej myśli politycznej 1919-1939", red. J. Jachymek, Lublin 1995 : [recenzja]

Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio K, Politologia 4, 191-192

1997

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ANNALS
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN — POLONIA

VOL. IV

SECTIO K

1997

Recenzje. Polemiki. Sprawozdania

Reviews. Polemics. Reports

***Religia i Kościół rzymskokatolicki w polskiej myśli politycznej 1919–1993*, red. J. Jachymek, Wydawnictwo UMCS, Lublin 1995.**

Na rynku księgarskim ukazała się niezwykle interesująca pozycja, pod redakcją prof. dr. hab. Jana Jachymka, zatytułowana: *Religia i Kościół rzymskokatolicki w polskiej myśli politycznej 1919–1993*. Wydrukowało ją Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, opatrując – co już na wstępie pragnę podkreślić – w bardzo estetyczną szatę graficzną.

Praca ta jest owocem konferencji naukowej, jaka odbyła się w Lublinie w dniach 9 i 10 grudnia 1993 roku, a zorganizowanej przez Zakład Myśli Politycznej XIX i XX wieku Wydziału Politologii UMCS w Lublinie. Zamieszczone w książce referaty wygłoszone zostały przez pracowników Wydziału Politologii oraz jeden – przez ks. prof. dr. hab. Józefa Krukowskiego, pracownika naukowego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Organizatorom udało się również zainteresować roztrząsaną problematyką „kogoś od wewnątrz, człowieka wysoko stojącego w hierarchii Kościoła”. W tej istotnej pod względem merytorycznym pozycji zamieścił swoje rozważania arcybiskup, prof. dr. hab. Bolesław Pylak – metropolita lubelski i Wielki Kanclerz KUL – wzbogacając książkę o uwagi bardziej może o charakterze „transcendentnym niż ziemskim”, ale również istotne, bo ukazujące daną problematykę pod nieco innym kątem niż to robią historycy czy politolodzy.

Jak widać zasługa organizatorów była tu potrójna: po pierwsze, że odważnie podnieśli temat, który traktowano dotąd – co tu dużo ukrywać – po macoszemu; po drugie, iż udało się zmobilizować do dyskusji naukowej tak szacowne grono i po trzecie, konferencja przyniosła – co już podniosłem na wstępie – istotną publikację, która w poważnym stopniu wypełniła istniejącą lukę w badaniach nad wpływem Kościoła rzymskokatolickiego nad polską myślą polityczną.

Pozycja, której cezura obejmuje okres 75-letni, tzn. począwszy od odzyskania niepodległości aż do czasów współczesnych, ujęta została jakby w trzech działach tematycznych.

Pierwszy – wprowadzający, w skład którego wchodzi dwa referaty – obrazuje mapę wyznań religijnych w II Rzeczypospolitej i po 1945 roku oraz status prawny religii i Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce wraz z rysem historycznym relacji Kościoła do ruchów i partii politycznych.

Dział drugi – nazwałbym go historycznym – o ściśle określonym przedziale czasowym, obejmującym dzieje II Rzeczypospolitej, skupia osiem referatów na temat miejsca religii i Koś-

ciola rzymskokatolickiego w myśli politycznej partii i ruchów politycznych; autorzy kompleksowo i z dużą śmiałością analizują zachodzące relacje począwszy od Narodowej Demokracji, Chrześcijańskiej Demokracji, polskiego ruchu konserwatywnego, obozu pilsudczykowskiego poprzez ruch ludowy i socjalistyczny, aż po skrajną Komunistyczną Partię Polski.

Na uwagę zasługują w tym dziale szczególnie dwie prace. Pierwsza, Jana Jachymka i Zenona Tymoszuka, *Religia i Kościół rzymskokatolicki w myśli politycznej ruchu ludowego (1918–1939)* i druga Waldemara Parucha, *Religia i Kościół rzymskokatolicki w myśli politycznej obozu pilsudczykowskiego w latach 1926–1939*.

W pierwszej, autorzy weryfikują wiele obiegowych opinii i stereotypów wrzucających do jednego „worka” cały ruch ludowy z jego stosunkiem do kościoła zinstytucjonalizowanego i religii. Dostrzegają wiele subtelnych różnic w programach partii i praktyce politycznej. Potrafią jednak odnaleźć też w tym ruchu wspólny mianownik, jaki łączył ludowców: a była to idea religijnej tolerancji i politycznej suwerenności. Wyraził ją bardzo dobitnie wielki koryfeusz polskiego ruchu ludowego Wincenty Witos, mówiąc: „Byłem zawsze i zostałem do dziś dnia wierzącym katolikiem. Będąc nim jednak, nigdy nie mogłem się zgodzić, aby komukolwiek, a więc i biskupom, podporządkować swoją wolę i wyzbyć się poglądów i zapatrywań w sprawach świeckich i obywatelskich. Byłem zawsze zdania, że należy oddzielić bezwzględnie sprawy wiary i Kościoła od interesów materialnych, wszystkich spraw polityki. Mieszanie zaś do nich spraw kościelnych i zastawianie się powagą Kościoła uważałem za niedopuszczalne i szkodliwe”. Słowa te po wielu latach nic nie utraciły ze swej aktualności.

Drugi artykuł zasługuje na uwagę z racji swej – w pewnym sensie – wyjątkowości, bowiem problematyka ta była właściwie pozbawiona dotąd poważniejszych publikacji. Poza tym, autor w sposób interesujący prezentuje związki, jakie zachodziły pomiędzy Kościołem a funkcjonującym w Polsce od 1926 roku systemem autorytarnym, związki o charakterze różnorodnym, oparte nie tylko na elemencie wynikającym z funkcji sił, ale również na moralnej odpowiedzialności.

I ostatni – trzeci dział, skupia się wokół problematyki osadzonej w realiach współczesnej sceny politycznej. Zawarte w nim zostały trzy referaty: 1) *Obóz rządzący wobec religii i Kościoła rzymskokatolickiego w PRL*, 2) *Opozycja polityczna a religia i Kościół rzymskokatolicki*, 3) *Inspiracje Kościoła katolickiego w myśli politycznej współczesnych partii politycznych*.

W tej partii tematycznej szczególnie na uwagę zasługują prace Edwarda Olszewskiego i Marka Chmaja. Niestety, zakres problemowy podjętych tematów i ich ramy chronologiczne przerastają rozmiary poświęconych im referatów. Jednakże publikacje te, w sposób rzetelny i nowatorski zadają kłam wielu obiegowym sądom, jeszcze obecnie nierzadko prymitywnie powielanym w mediach – może tylko *bona fide*, a może z ignorancji.

Niewątpliwe walory pracy byłyby widoczne w pełni, gdyby nie brak indeksu osobowego i końcowej bibliografii, które w znacznej mierze ułatwiłyby korzystanie z tej ze wszech miar pożądanej publikacji. Niedociągnięcia te jednak w żadnym wypadku nie umniejszają wagi i wartości publikacji. Przydałyby się również krótkie notki o autorach, z autopsji bowiem wiem, że inne ośrodki naukowe zainteresowane są wykorzystaniem na zajęciach ze studentami tej pracy – dotyczy to szczególnie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Wydaje się również, że rzeczą niezwykle pożądaną w przyszłości byłoby bardziej dogłębne i szczegółowe opracowanie problemu, każdy bowiem z zamieszczonych referatów mógłby być właściwie samodzielną publikacją.

Konkludując uważam, że powyższa praca wytycza bez wątpienia pozytywny i pożądany kierunek badań naukowych. Sprzyjać temu może obfitość zachowanych źródeł. Pozwala to na wyczerpującą i dogłębną próbę rekonstrukcji przeszłości, ale też umożliwia – że posłużę się słowami profesora Jana Jachymka – odpowiedzieć na tak ważne pytanie – jaka Polska?